

Karadeniz’de Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu Trabzon’da Gerçekleştirildi

haber

TMMOB Makina Mühendisleri Odası adına MMO Trabzon Şube yürütücülüğünde düzenlenen "I. Karadeniz'de Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu" 16-17 Kasım 2007 tarihlerinde Trabzon'da KTÜ Prof. Dr. Osman Turan Kültür ve Kongre Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir.

Sempozyumda "Kalkınma ve Üniversiteler" konulu bir panel gerçekleştirilmiş ve "Bölgede Balıkçılık, Tarım ve Turizm", "Bölgedeki Potansiyel Sanayileşme

Alanları ve Araçları", "Bölgenin Katı Atık Yönetimi ve Çözüm Önerileri", "Karadeniz'in Enerji Koridoru Olmasının Muhtemel Fayda ve Sorunları", "Bölgenin Çevre Sorunları ve Çözüm" başlıklı 6 oturumda 25 bildiri sunumu yapılmış, son bölümde de bir "Değerlendirme Oturumu" yapılmıştır.

Sempozyumumuzda genel hatlarıyla aşağıdaki değerlendirmeler dile getirilmiştir.

Sonuç Bildirgesi

Türkiye'deki genel ve bölgesel planlama ve kalkınma yaklaşımlarını birinci dereceden etkileyen ülkedeki mevcut durum ve uluslararası bağlam; planlama, sanayileşme, tarımın geliştirilmesi, çevrenin korunur ve yaşanabilir kılınması ve kalkınma süreçleri açısından büyük bir öneme sahiptir.

Küreselleşme süreçleri gelişmekte olan ülkelerin ekonomisini etkilemekte, sanayi yatırımlarında azalma, tarımda yıkım sonucunu vermektedir.

Türkiye'de 24 Ocak kararları ve 1980'li yıllardan itibaren uygulanan planlama, yatırım, üretim, sanayileşme ve sosyal devlet anlayışını dışlayan özelleştirmeci politikalarla ülkemizde önemli bir dönüşüm süreci yaşanmış, bunun başlıca iki sonucu tarım ve sanayideki gerilemede somutlanmıştır.

Sanayi artık sanayileşme, kalkınma ve istihdam odaklı değildir. Sanayide üretim teşvik edilmemekte, özellikle ara malı ve yatırım malı üreten sektörler taşeronlaşmaya teşvik edilmektedir. Enerji, maden, demir çelik, petro kimya tesisleri ve diğer temel sanayi kuruluşları özelleştirilmiş, tarım, orman alanları ve kültürel miras yağmaya açılmıştır.

Yine 1980 sonrasında tarımsal destekler ile tarımsal ürünlerin fiyatları baskı altına alınmış, Dünya Ticaret Örgütü, IMF ve Avrupa Birliği ile yapılan anlaşmalarda

tarımsal iç desteklerin azaltılması ve uluslararası tekellerin iç pazara girişi kolaylaştırılmıştır. 1999'da IMF'ye verilen taahhüt ile de arz fazlası ürünlere verilen tarımsal destekler % 70 azaltılmıştır. 24'e düşmüş olan tarımsal destekli devlet alımlarının sayısı 8'e düşürülmüştür.

Toplam sabit sermaye yatırımlarında 1963'te % 10'un üzerinde yer alan tarım, bugün eksilere yaklaşmış olup, 2006-2010 arası "Tarım Stratejisi"nde % 1'in altına düşmemesine çalışılacağı belirtilmektedir. 1990'da tarımın Türkiye genelinde milli gelir içindeki payı % 17, 2006'da ise % 9'dur. Türkiye'de bütçenin % 2,5'u tarıma ayrılmıştır. 1980'de % 57,3 olan tarımsal ürün ihracı % 3 seviyelerine inmiştir.

Bu gelişmeler, bölgesel kalkınma dahil kalkınma ve planlama yaklaşımlarını dışlayıcı yeni "uyum yasaları" eşliğinde yaşanmıştır. 1996-2000 yıllarını kapsayan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı merkezi plandan bölgesel projelere geçme eğilimini yansıtmıştır. Bu durum GAP yanı sıra Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Doğu Anadolu Gelişim Projesi (DAP) ve Yeşil Irmak Havza Gelişim Projesinde görülmektedir.

2001-2005 ve 2007-2013 dönemlerine ilişkin 8. ve 9. Planlarda Avrupa Birliği ile işbirliği doğrultusunda bölgesel programların uygulanmaya başlanması ve

bölgesel "kalkınma ajansları"nın kurulması öngörülmüş; merkezi planlardaki "merkezi kaynak aktarımı"nın yerine, "yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme ortamının oluşturulması" eşliğinde bölgelerin uluslararası güç ve piyasalara açılışı benimsenmiştir.

9. Planda bütün bölgesel plan ve projeler için, "Bu projeler, GAP hariç olmak üzere, sadece sektörel tahsisler kapsamında sınırlı finansman imkanı bulabilmiştir" denilerek "kaynak tahsisi"nde içine düşülen açmaz dile getirilmiştir.

Özetle 1980 sonrası bölgesel gelişme politikaları yeni bir çerçevede ele alınmış; "girişimcilik ruhunun ve kapasitesinin geliştirilmesi" gibi piyasacı yaklaşımlarla "bölge kalkınma ajansları"na dek gelinmiştir.

Danıştay tarafından yürütmesi durdurularak Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması kararı verilen "kalkınma ajansları", merkezi planlama ve kalkınmayı dışlamaktadır. Ulusal, bölgesel, yerel kalkınmada devletin etkin müdahalelerde bulunmasını dışlayan ajansların altyapıyı geliştirme gibi bir görevlerinin bulunmaması, Türkiye geneli için olduğu gibi Karadeniz açısından da uyarıcı olmalıdır.

Bugün Karadeniz ile ilgili üç ayrı proje mevcuttur. Bunlar: Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı-DOKAP ve Yeşil Irmak Havza Gelişim Projesi'dir.

Samsun, Amasya, Tokat, Çorum illerini kapsayan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, "çevreye duyarlı, rekabetçi" bazda tanımlanmakta ve merkezi ABD'de bulunan bir şirket tarafından yürütülmektedir. Bölge analizi düzeyinde bir projedir.

Zonguldak, Bartın, Karabük Bölgesel Gelişme Projesi de KARDEMİR'in özelleştirmesiyle zayıflayacak olan bu illerin ekonomik-sosyal yapı analizi ve özel sektör için yeni yatırım alanlarının geliştirilmesi eksenli olarak gündeme gelmiştir. Odamızın özelleştirilmemesi için aktif hukuk mücadelesi verdiği ERDEMİR' özelleştirmesinin ardından sıranın Türkiye Taşkömürü Kurumu-TTK'ya getirileceği proje belgelerinde belirtilmektedir.

DOKAP ise Karadeniz için farklı bir anlam taşımaktadır. Ancak Ordu, Giresun, Gümüşhane, Bayburt, Trabzon, Rize ve Artvin olmak üzere 7 ili kapsayan bu plan; 10 program altında 52 projeyi kapsamakta ancak özel bir sanayi ve tarım öngörüsü bulunmamaktadır. "Ana ulaşım alt yapısının geli-

tirilmesi, çok amaçlı su kaynakları ile toprak mülkiyeti ve kullanımının iyileştirilmesi ve mahalli idarelerin güçlendirilmesi", bölge kalkınmasındaki ana unsurlar olarak belirtilmektedir.

DOKAP için 2020'ye kadar gerçekleşmesi beklenen toplam yatırım miktarı 46,3 milyar dolar; kamu eliyle gerçekleşmesi öngörülen miktar ise 17,7 milyar dolardır. Bu miktarın da yalnızca 146 milyon doları sanayi ve ticaretin desteklenmesine, 34 milyon doları kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi ve yoğunlaştırılmasına ayrılacaktır. Toprak ve su kaynakları yönetimine ise 531 milyon dolar ayrılacak, DOKAP Kimliğini Oluşturma Programı Yatırımı, resmi adıyla DOKAP Kalkınma Kurumu/Ajansı'na ise 4 milyar 768 milyon dolar ayrılacaktır.

Bu durumda DOKAP'ta sorun olarak saptanan tarım ürünlerinde tek ürüne bağımlılığın giderilmesi ve sanayinin oluşum ve gelişimi gereken düzeyde yaşanmayacak, "Ajans kurumsallaşması" bölgenin gelişiminin önüne geçecektir.

Karadeniz'in bütününe ilişkin durum da iyi değildir. 1970-75 yıllarında Karadeniz'den dışarıya 627.741 göç yaşanmış, 1975-1980 döneminde 491.059, 1980-1985 döneminde 520.791, 1985-1990 döneminde de 780.228 göç yaşanmıştır. Kentleşme oranının % 49,3 olduğu Karadeniz, ülke ortalaması olan % 64,9'dan geridedir.

Tarımsal desteklerin azaltılmasıyla fındık üreticisi büyük darbeler almıştır.

2002-2006 döneminde teşvikli yatırımların bölgelere dağılımında Karadeniz, 7 bölge içinde % 7 ile 5. sırada yer almaktadır.

İstihdamın sektörel dağılımı, tarımın egemen olduğunu göstermektedir. Tarımda çalışanların toplam istihdama oranı % 66,1; sanayide % 7,29, ticarete % 5,97'dir. Türkiye genelinde çalışanların toplam istihdama oranının en düşük olduğu bölge % 27 ile Karadeniz'dir.

İller ve bölgeler arası gelişmişlik durumu açısından Karadeniz, sosyo ekonomik gelişmişlik düzeyini gösteren endeks değerleriyle ülke ortalamasının altında kalmaktadır.

Bölgeler arası sosyo ekonomik gelişmişlik sıralamasında; eğitim kademeleri, okullaşma, sağlık, kişi başına sanayi katma değeri, kırsal nüfus başına tarımsal üretim değeri, altyapı yatırımları, içme suyu ve asfalt yol, elektrik tüketimi ve diğer refah göstergelerinin tamamı itibarıyla Karadeniz genelinde 5. sıradadır.

Karadeniz'in endeks değeri itibarıyla Türkiye ortalaması üzeri olan iller ise Bolu, Zonguldak, Karabük ve Samsun'dur. Ancak Türkiye geneli birinci derece gelişmiş iller sıralamasında Karadeniz'den hiçbir il bulunmamaktadır. İkinci derece gelişmiş iller grubuna Karadeniz'den yalnızca Zonguldak ve Bolu girmektedir. Üçüncü derece gelişmiş iller grubuna ise yalnızca 6 il girmektedir. Bunlar: Karabük, Samsun, Amasya, Trabzon, Rize ve Artvin'dir. Dördüncü derece gelişmiş iller grubuna da Bartın, Kastamonu, Sinop, Ordu, Giresun, Tokat illeri girmektedir. Beşinci derece gelişmiş iller grubunda ise Bayburt ve Gümüşhane yer almaktadır.

Türkiye geneli gelişmişlik sıralamasında Karadeniz illerinin durumu ise şöyledir: Bolu 14., Zonguldak 21, Karabük 27., Samsun 32., Rize 37., Trabzon 38., Amasya 39., Artvin 43., Düzce 45., Çorum 46., Giresun 50., Kastamonu 51., Bartın 55., Sinop 57., Tokat 61., Ordu 62., Bayburt 66. sıradadır.

Bu nedenle gerek DOKAP gerekse Karadeniz'in bütünü için gerekli kamu kaynaklarının yaratılması öncelikli bir gereklilik olmaktadır. Bu noktada Sempozyumumuz aşağıdaki önerileri kamuoyunun dikkatine sunmaktadır:

- Bölge için kapsamlı bir analiz eşliğinde bir Master Plan çalışması yapılmalı ve sektörel öncelikler tespit edilmelidir.
- Bölgesel planlamada DPT, bölge kamu kurumları, üniversiteleri, meslek odaları ve sanayi ve ticaret odalarının işbirliği tesis edilmelidir.
- Bölgesel planlama yaklaşımları, merkezi planın bir uzvu olarak şekillenmelidir.
- Karadeniz için kamu öncülüğünde bir sanayileşme stratejisi gerekmektedir. Bunun temel unsurlarını
- Emek ve kaynak yoğun sanayilerin desteklenmesi;
- Sanayi/sektör ve ürün çeşitliliğine dayalı bir sanayileşme politikası izlenmesi, teknoloji yoğun sanayilere özel yatırım yapılması.
- Sektörel çeşitlilik, KOBİ'lerin iç ve dış piyasada rekabet edebilirliği ve büyük ölçekli üretim birimlerinin oluşturulmasıdır.
- AR-GE alt yapısını kurmak ve geliştirmek için Mesleki-Teknik Eğitim ile mühendislik eğitimine gereken önem verilmeli; AR-GE çalışmalarında meslek odaları-üniversite-sanayi işbirliği tesis edilmelidir.
- Devlet ve sanayi kesimi bölgeye yatırım yapmama tutumunu gözden geçirmeli; bölgenin kalkınması

ekonomik ve sosyal açılardan planlanmalı ve kamu etkin bir şekilde devreye girmelidir. Bölgeye yönelik kamu harcamaları ciddi bir şekilde artırılmalıdır.

- Kamu İktisadi İşletmeciliği yaşama geçirilmelidir.
- Bütçe dışında devlet özel fonlarla bölge kalkınmasına aktif katkı yapılmalıdır.
- Bölge dışına göç, istihdama yönelik özel kamu yatırımları yoluyla engellenmelidir.
- Kamu ve özel girişimin verimli kılınması için kamu tarafından eğitim ve teknoloji desteği verilmelidir.
- Bölgesel gelişme programının uygulanabilmesi ve sanayinin yaygınlaştırılması için, basit ama köklü başlangıç şartlarının oluşması, yani arazi kullanımı, kentleşme ve imar disiplinini sağlayacak mevzuatın elden geçirilmesi ve tavizsizce uygulanması sağlanmalıdır.
- Tarımla ilgili ülkemiz aleyhine olan uluslararası anlaşmalar gözden geçirilmelidir.
- Yeni bir tarım politikası tanımlamak gerekmektedir. Tarımsal destekler ve fındık tarımında devlet desteği artırılmalı; fındık alımlarında konjonktürel ve politik etkenler devre dışı bırakılmalıdır.
- Fiskobirlik'e politik müdahale yapılmamalıdır.
- Küçük üreticiler desteklenmeli; tek ürüne bağlı küçük üretici özel olarak desteklenmelidir.
- Alt yapı hizmet ve yatırımları bazı il ve ilçelere bölgesel büyüme odağı oluşturacak şekilde özel olarak yoğunlaştırılmalı, il ve ilçeler arasındaki etkileşim artırılmalıdır.
- Yerel yönetimlerce yerleşim birimlerine altyapı, ulaşım ve çevre sorunları konusunda çözümler üretilmeli; planlı, sağlıklı kentleşmenin koşulları ilgili meslek odalarıyla birlikte oluşturulmalıdır.
- Çevre politikaları: Su kirliliği ve kontrolü, katı ve tehlikeli atıkların kontrolü, toprak kirliliği ve kontrolü, erozyonun kontrolü, iklim değişiklikleri ve sera gazı salınımının kontrolü, deniz kirliliğinin kontrolü, biyolojik çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi, temiz üretim teknolojilerinin kullanılması, doğal kaynakların korunması ve kullanımı, çevre dostu yerli, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı eşliğinde tanımlanmalıdır.

TMMOB

Makina Mühendisleri Odası